

RACHUNKOWOŚĆ JAKO ŹRÓDŁO INFORMACJI O SYTUACJI FINANSOWEJ PRZEDSIĘBIORSTW W OCENIE ZAGROŻENIA UPADŁOŚCIĄ

Edward Nowak
Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

1. Wstęp

Badanie zdolności jednostki gospodarczej do kontynuowania działalności oraz ocena zagrożeń upadłością przedsiębiorstw obejmują m. in. przeprowadzanie analizy sytuacji finansowej. Sytuacja finansowa jednostki gospodarczej jest bowiem podstawą wszelkich decyzji podejmowanych przez różne jednostki zainteresowane działalnością danego przedsiębiorstwa.

Obiektywność ocen sytuacji finansowej przedsiębiorstwa oraz trafność decyzji podejmowanych przez różne jednostki zależy w dużym stopniu od jakości informacji, które leżą u ich podstaw. Za najważniejsze źródło informacji ukazujących rezultaty działalności przedsiębiorstw uważa się rachunkowość. Sposób prowadzenia rachunkowości jest bowiem określony przez normy o charakterze zasad, standardów i przepisów prawnych. Spełnienie tych norm powinno zapewnić informacjom tworzonym w rachunkowości, a prezentowanym w sprawozdaniu finansowym, takich cech jak: zrozumiałość, przydatność, wiarygodność i porównywalność.

Rachunkowość, w tym także sprawozdawczość finansowa, jest ukierunkowana głównie na dostarczanie informacji historycznych dotyczących przeszłych zdarzeń. Niemniej jednak sprawozdania finansowe pełnią także ważną prognostyczną funkcję informacyjną. Wyraża się to przydatnością informacji ze sprawozdań przy przewidywaniu przyszłej sytuacji finansowej jednostki, wyników działalności i innych zdarzeń interesujących bezpośrednio użytkowników informacji. Ponadto

w sprawozdaniach finansowych powinny być także przedstawiane informacje dotyczące zdolności jednostki do kontynuowania działalności oraz zagrożeń dla tej zdolności.

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie rachunkowości i sprawozdawczości finansowej jako istotnego źródła informacji o sytuacji finansowej jednostki gospodarczej, przydatnych przy ocenie zdolności do kontynuowania działalności oraz zagrożeń dla tego kontynuowania, ze szczególnym uwzględnieniem grożącego jednostce niebezpieczeństwa bankructwa.

2. Symptomy, przesłanki i przyczyny zaniechania kontynuowania działalności

Funkcjonowaniu przedsiębiorstw w warunkach gospodarki rynkowej przy dużej zmienności otoczenia towarzyszy nieodłącznie ryzyko a jego całkowita eliminacja oznacza rezygnację z podejmowania jakichkolwiek przedsięwzięć. Rezultaty działalności przedsiębiorstwa, jego sukces lub porażka, zależą w dużym stopniu od tego, jak trafne są przewidywania co do przyszłych warunków prowadzenia działalności. Uzależnienie wyników osiąganych przez jednostki gospodarcze od ryzyka działalności powoduje określone skutki dla niezakłóconego ich funkcjonowania. W tych warunkach ważne jest możliwie wczesne rozpoznanie objawów pojawiających się zagrożeń dla kontynuowania przez przedsiębiorstwo działalności w przyszłości.

Symptomy zagrożenia dla kontynuowania działalności przez jednostki gospodarcze mogą być bardzo różne. Dlatego zachodzi potrzeba odpowiedniej ich klasyfikacji. Z punktu widzenia rachunkowości jako źródła informacji o sytuacji finansowej przedsiębiorstw najbardziej przydatny jest podział zagrożeń dla kontynuowania działalności ze względu na ich charakter. Stosując to kryterium można wyróżnić dwie grupy objawów takich zagrożeń¹:

1. objawy o charakterze finansowym
2. objawy o charakterze niefinansowym.

Najważniejszymi objawami zagrożenia dla kontynuowania działalności o charakterze finansowym są:

- niekorzystne kształtowanie się wskaźników finansowych,

¹ A. Hołda, J. Pocięcha, *Rewizja finansowa*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2004, s. 166-167.

- niezdolność jednostki do terminowej spłaty kredytów,
- zaległość w wpłatach lub niedokonywanie wpłat dywidend,
- odstąpienie przez dostawców od sprzedaży kredytowej na rzecz transakcji gotówkowych,
- brak środków na inwestycje oraz na odtwarzanie zużytych środków trwałych,
- stosowanie kredytu kupieckiego jako podstawowej formy finansowania działalności,
- występowanie dużych strat w działalności operacyjnej.

Niefinansowymi objawami zagrożeń kontynuowania przez jednostkę działalności gospodarczej są przykładowo:

- trudności kadrowe, jak np. utrata kluczowego personelu,
- utrata podstawowych rynków zbytu, licencji czy głównego dostawcy,
- ryzykowne zmiany technologiczne,
- procesy sądowe przeciwko jednostce mogące istotnie wpływać na jej sytuację w razie niekorzystnego wyniku,
- brak ubezpieczenia od skutków ryzyka lub zdarzeń losowych,
- niekorzystne zmiany legislacyjne lub zmiany polityki rządowej w dziedzinach istotnych dla jednostki (np. cła, kontyngenty, podatki).

Przedstawiona specyfikacja prezentuje różnego rodzaju zjawiska, które mogą wskazywać na wystąpienie zagrożenia dla dalszego kontynuowania działalności przez jednostkę gospodarczą. Niezależnie od interpretacji tych objawów ważne jest rozpoznanie przesłanek powodujących zaniechanie lub istotne ograniczenie przez jednostkę gospodarczą dalszego prowadzenia działalności. Biorąc pod uwagę charakter można wyróżnić dwie grupy stanów i zdarzeń stanowiących przesłanki przerwania kontynuowania działalności²:

1. określony stan prawny,
2. określona sytuacja gospodarczą jednostki.

Stanami prawnymi, które doprowadzają do zaprzestania przez jednostkę kontynuowania działalności są:

- likwidacja jednostki gospodarczej,
- postawienie jednostki w stan upadłości,

- zmiana formy prawnej jednostki,
- wygaśnięcie umowy spółki,
- wygaśnięcie koncesji stanowiącej podstawę działalności jednostki,
- wygaśnięcie licencji,

Z kolei zdarzeniami gospodarczymi przyczyniającymi się do przerwania kontynuowania działalności są np.:

- utrata przez jednostkę płynności finansowej,
- wygaśnięcie popytu na produkty danej jednostki,
- sprzedaż części danej jednostki,
- wniesienie części danej jednostki jako aportu do innej jednostki,
- niemożność dalszej współpracy ze sobą wspólników,
- wyczerpanie złóż, których eksploatacją zajmowała się.

Jedną z najważniejszych form przerwania przez jednostkę gospodarczą dalszego kontynuowania działalności jest likwidacja poprzez upadłość. Upadłość przedsiębiorstw może być rozpatrywana w trzech płaszczyznach³:

1. ekonomicznej, wyrażającej się trwałą utratą zdolności płatniczej i niedoborem majątkowym,
2. prawnej, polegającej na decyzji sądu ogłaszającej upadłość danego przedsiębiorcy,
3. psychologicznej, wiążącej się ze świadomością dłużnika lub wierzyciela konsekwencji upadłości.

Przyczyny upadłości przedsiębiorstw o charakterze ekonomicznym można podzielić na dwie grupy:

1. przyczyny mikroekonomiczne,
2. przyczyny makroekonomiczne.

Mikroekonomiczne przyczyny upadłości przedsiębiorstw nazywane są też przyczynami wewnętrznymi lub endogenicznymi. Przyczyny te tkwią w samym przedsiębiorstwie, a więc w jego strukturze organizacyjnej, w systemie zarządzania oraz w systemie informacji ekonomicznej. Cechą charakterystyczną mikroekonomicznych przyczyn upadłości przedsiębiorstw jest możliwość wpływania na nie kierownictwa jednostki gospodarczej oraz ich eliminowania przed wystąpieniem lub w początkowej fazie pojawiającego się kryzysu⁴.

² E. Nowak, Zdolność jednostki gospodarczej do kontynuowania działalności w świetle norm rachunkowości, „Barometr Regionalny” 2005 nr 1.

³ A. Hołda, Zasada kontynuacji działalności i prognozowanie upadłości w polskich realiach gospodarczych, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2006, s. 54.

⁴ A. Hołda, Zasada kontynuacji działalności i prognozowanie upadłości w polskich realiach gospodarczych, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2006, s. 54.

Do najważniejszych mikroekonomicznych przyczyn upadłości przedsiębiorstw należy zaliczyć⁵:

- oparcie zarządzania przedsiębiorstwem na doświadczeniu wyłącznie jednej osoby,
- niewłaściwa struktura kadry zarządzającej pod względem profilu wykształcenia profesjonalnego,
- brak odpowiedniego systemu informacji ekonomicznej, w tym zwłaszcza finansowo-księgowej,
- oszustwa kierownictwa jednostki gospodarczej, głównie w zakresie sporządzania sprawozdań finansowych,
- zbyt wysokie i nieustabilizowane tempo wzrostu przedsiębiorstwa,
- prowadzenie działalności na zbyt dużą skalę w stosunku do technicznego i ekonomicznego potencjału przedsiębiorstwa,
- podejmowanie realizacji dużych przedsięwzięć, które nie przynoszą założonych efektów gospodarczych.

Z przedstawionej specyfikacji wynika, że podstawowych mikroekonomicznych przyczyn upadłości przedsiębiorstw należy szukać w nieprawidłowościach i błędach w sferze szeroko rozumianego zarządzania przedsiębiorstwem.

Makroekonomiczne przyczyny upadłości przedsiębiorstw nazywane są też przyczynami zewnętrznymi lub egzogenicznymi. Przyczyny te kształtują warunki funkcjonowania przedsiębiorstw w danym systemie gospodarczym. Cechą charakterystyczną makroekonomicznych przyczyn upadłości przedsiębiorstw jest to, że jednostka gospodarcza nie ma bezpośredniego wpływu na ich wystąpienie. Zaistnienie tych przyczyn zależy w dużym stopniu od polityki gospodarczej władzy centralnej. Wpływają one na skalę upadłości w całej gospodarce⁶:

Makroekonomiczne przyczyny upadłości przedsiębiorstw można podzielić na trzy grupy:

1. przyczyny związane z sytuacją w branży:
 - silna konkurencja w branży,

- konkurencja ze strony importerów na rynku zbytu produktów danego przedsiębiorstwa,
- duża zmienność obszarów konkurencyjności przedsiębiorstw konkurujących,
- niemożność sprostania rosnącym wymaganiom klientów,
- koncentracja kapitału poprzez fuzje firm konkurencyjnych;

2. przyczyny wynikające z krajowego otoczenia przedsiębiorstwa:

- zmiany systemu gospodarczego i politycznego państwa,
- częste zmiany prawa gospodarczego i systemu podatkowego,
- recesja w gospodarce,
- wysoka inflacja,
- duże zmiany stóp procentowych, kursów walutowych, cen energii,
- konieczność przeprowadzania głębokiej restrukturyzacji i wdrażania nowych metod działalności;

3. przyczyny wynikające z sytuacji na świecie:

- niekorzystna polityka handlowa państw sąsiadujących,
- niesprzyjająca polityka państw decydujących o globalnym rynku,
- niedostosowanie norm produkcyjnych do norm obowiązujących w międzynarodowych organizacjach lub w innych krajach,
- zmiany polityczne i gospodarcze w innych krajach⁷.

Wiele z omówionych symptomów zagrożenia i przesłanek przerwania kontynuowania działalności gospodarczej oraz upadłości przedsiębiorstw ma swoje źródło w sytuacji finansowej i majątkowej jednostki gospodarczej. Dlatego dalsza część niniejszego opracowania jest poświęcona wykorzystaniu informacji z rachunkowości w ocenie sytuacji finansowej przedsiębiorstwa zagrożonego upadłością.

⁵ D. Appenzaller, Mikro- i makroekonomiczne przyczyny upadłości przedsiębiorstw w Polsce, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1998 nr 3 i 4.

⁶ A. Hołda, Zasada kontynuacji działalności i prognozowanie upadłości w polskich realiach gospodarczych, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2006, s. 54-55.

⁷ R. Pałczyńska-Gościński, Ocena przedsiębiorstwa w aspekcie kontynuacji działania, „Monitor Rachunkowości i Finansów” 2001 nr 3(27).

3. Skala działalności a zakres rachunkowości i sprawozdawczości finansowej

Głównym źródłem informacji na temat działalności jednostki gospodarczej jest obligatoryjne sporządzane sprawozdanie finansowe, które stanowi końcowy produkt procesu przetwarzania danych w systemie rachunkowości. Podstawowym celem sprawozdania finansowego jest bowiem dostarczenie informacji o sytuacji finansowej, sytuacji majątkowej i wynikach finansowych, przy stosowaniu określonych zasad rachunkowości. Informacje te powinny umożliwić uprawnionym uzyskanie rzetelnego i jasnego obrazu działalności jednostki gospodarczej.

Zakres przedmiotowy informacji prezentowanych w sprawozdaniu finansowym zależy od skali działalności jednostki gospodarczej. Zakres podmiotowy rachunkowości jest określony w art. 2 ustawy o rachunkowości. Obowiązkiem prowadzenia rachunkowości zgodnie z ustawą jest objęty szeroki krąg jednostek gospodarczych, zróżnicowanych pod względem formy prawnej, formy własności i rodzaju prowadzonej działalności. Takie ujednoczenie zasad rachunkowości jest bardzo ważne z punktu widzenia przejrzystości obrotu gospodarczego oraz jakości informacji tworzonych w systemie rachunkowości.

Skala prowadzonej działalności jest głównym kryterium różnicującym obowiązki jednostek gospodarczych w zakresie rachunkowości. Odnosi się to do jednostek niemających osobowości prawnej: osób fizycznych, spółek cywilnych osób fizycznych, spółek jawnych osób fizycznych oraz spółek partnerskich. Jeśli w takich jednostkach przychody netto ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych za poprzedni rok obrotowy wyniosły co najmniej równowartość w walucie polskiej 800 000 euro, wówczas są zobowiązane do prowadzenia rachunkowości w sposób zgodny z ustawą.

Ustawa o rachunkowości daje jednakże możliwość dobrowolnego stosowania zasad rachunkowości określonych w ustawie przez mniejsze jednostki gospodarcze (osoby fizyczne, spółki cywilne osób fizycznych, spółki jawne osób fizycznych oraz spółki partnerskie), których przychody netto ze sprzedaży (towarów, produktów i operacji finansowych) za poprzedni rok obrotowy były niższe niż

800 000 euro. Takie jednostki, które zdecydowały się prowadzić księgi rachunkowe są zobowiązane przed rozpoczęciem roku obrotowego do zawiadomienia o tym urzędu skarbowego.

Przesłanki dobrowolnego przechodzenia przez małe jednostki od ewidencji podatkowych na księgi rachunkowe są następujące⁸:

- jednostka prowadząca rachunkowość i sporządzająca sprawozdanie finansowe w sposób zgodny z ustawą staje się bardziej wiarygodna dla otoczenia (kontrahentów, banków),
- informacje pochodzące z ewidencji księgowej oraz ze sprawozdań finansowych są bardziej przydatne w zarządzaniu jednostkami gospodarczymi niż informacje z uproszczonych form ewidencji.

Końcowym produktem procesu przetwarzania danych w systemie rachunkowości jest sprawozdanie finansowe stanowiące zamknięcie roczne. Zakres obowiązków dotyczących sprawozdawczości finansowej jednostek gospodarczych o różnej skali działalności jest uregulowany w ustawie o rachunkowości. Zakres ten jest tym większy, im większa jest skala prowadzonej działalności.

Jednostki prowadzące działalność na niewielką skalę mają możliwość sporządzania sprawozdań w uproszczonej postaci. Prawo to przysługuje tym jednostkom gospodarczym, z wyłączeniem banków i zakładów ubezpieczeniowych, które w roku obrotowym, za który sporządza się sprawozdanie finansowe, nie osiągnęły dwóch z następujących trzech wielkości:

1. średnie roczne zatrudnienie w przeliczeniu na pełne etaty - 50 osób,
2. suma aktywów bilansu na końcu roku obrotowego - równowartość w walucie polskiej 2 000 000 euro,
3. przychód netto ze sprzedaży produktów i towarów oraz operacji finansowych - równowartość w walucie polskiej 4 000 000 euro.

Jednostki te mają możliwość sporządzania bilansu oraz rachunku zysków i strat w uproszczonej postaci, ograniczającej się do pozycji oznaczonych literami i cyframi rzymskimi. Nie wykazuje natomiast pozycji oznaczonych cyframi arabskimi. Odpowiednie uproszczenia stosuje się również w dodatkowych informacjach i objaśnieniach. Zakres

⁸ P. Kabarski, Podmioty objęte ustawą, w: Komentarz do ustawy o rachunkowości, Rachunkowość. MSR/MSSF. Podatki. red. A. Jarugowa, T. Martyniuk. ODDK, Gdańsk 2005, s. 88.

sprawozdawczości finansowej jest także zróżnicowany w zależności od tego, czy roczne sprawozdanie finansowe podlega obowiązkowi badania przez biegłego rewidenta. Otóż obowiązkowi temu podlegają roczne skonsolidowane sprawozdania finansowe grup kapitałowych oraz roczne sprawozdania finansowe następujących jednostek kontynuujących działalność:

1. banków oraz zakładów ubezpieczeń,
2. jednostek działających na podstawie przepisów o publicznym obrocie papierami wartościowymi i funduszach powierniczych oraz przepisów o funduszach inwestycyjnych:
 - jednostek działających na podstawie przepisów o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych;
3. spółek akcyjnych;
4. pozostałych jednostek, które w roku poprzedzającym rok obrotowy, za który sporządza się sprawozdanie finansowe, osiągnęły lub przekroczyły dwie z trzech następujących wielkości:
 - średnie roczne zatrudnienie w przeliczeniu na pełny etat - 50 osób,
 - suma aktywów bilansu na koniec roku obrotowego - równowartość w walucie polskiej 2,5 mln euro,
 - przychód netto ze sprzedaży towarów i produktów oraz operacji finansowych - równowartość w walucie polskiej 5 mln euro.

Obowiązkowi badania przez biegłego rewidenta podlegają także roczne sprawozdania finansowe spółek przejmujących i spółek nowo zawierzanych, sporządzane za rok obrotowy, w którym nastąpiło połączenie według określonych zasad. Obligatoryjnemu badaniu podlegają również półroczne sprawozdania finansowe funduszy inwestycyjnych. Inne jednostki mogą poddawać badaniu swoje sprawozdania finansowe na zasadzie dobrowoli.

Jednostki gospodarcze, których roczne sprawozdanie finansowe nie podlega obowiązkowi badania przez biegłego rewidenta sporządzają sprawozdanie obejmujące trzy elementy:

- bilans,
- rachunek zysków i strat,
- informację dodatkową.

Roczne sprawozdanie finansowe jednostek podlegające obowiązkowi badania przez biegłego rewidenta obejmuje pięć elementów:

- bilans,
- rachunek zysków i strat,
- informację dodatkową,
- zestawienie zmian w kapitale (funduszu) własnym,
- rachunek przepływów pieniężnych.

Zbadane przez biegłego rewidenta i zatwierdzone roczne sprawozdanie finansowe podlega ogłoszeniu przez opublikowane w Monitorze Polskim B. Spółki kapitałowe, towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych, spółdzielnie i przedsiębiorstwa państwowe oraz inne jednostki zobligowane do tego na podstawie odrębnych przepisów sporządzają dodatkowe sprawozdanie z działalności jednostki. Obowiązek sporządzania tego sprawozdania spoczywa na kierownikach tych jednostek.

Jednostki gospodarcze kontynuujące działalność stosują zasady rachunkowości określone w ustawie o rachunkowości w pełnym zakresie, z wyjątkiem artykułu 29, który dotyczy braku kontynuacji działalności. Jednostki te sporządzają roczne sprawozdanie finansowe na dzień zamknięcia ksiąg rachunkowych za rok obrotowy. Podstawę sporządzania rocznego sprawozdania finansowego stanowią prawidłowo prowadzone i zamknięte księgi rachunkowe.

We wszystkich sformalizowanych wzorach sprawozdań, a więc w bilansie rachunku zysków i strat, zestawieniu zmian w kapitale (funduszu) własnym oraz rachunku przepływów pieniężnych, obok danych sprawozdawczych za bieżący rok obrotowy, wykazuje się dane porównawcze za poprzedni rok obrotowy. Ma to na celu umożliwienie oceny zmian sytuacji finansowej i majątkowej oraz wyniku finansowego jednostki.

4. Informacje sprawozdawcze dotyczące zdolności jednostki do kontynuowania działalności

Realizacja zasady kontynuowania działalności wyraża się obowiązkiem przedstawiania w sprawozdaniu finansowym wszelkich informacji na temat zdolności do kontynuowania przez jednostkę gospodarczą działalności w przyszłości oraz zagrożeń dla tej zdolności. Obowiązek ten spoczywa na kierowniku jednostki gospodarczej. W art.

5 ust. 2 ustawy o rachunkowości postanowiono, że oceniając zdolność jednostki do kontynuowania działalności, kierownik jednostki uwzględni wszystkie informacje dostępne na dzień sporządzenia sprawozdania finansowego, dotyczące dającej się przewidzieć przyszłości, obejmującej okres nie krótszy niż jeden rok od dnia bilansowego.

Informacje dotyczące zdolności jednostki gospodarczej do kontynuowania działalności oraz zagrożeń dla tej zdolności powinny być prezentowane w dwóch sprawozdaniach finansowych:

- informacji dodatkowej,
- sprawozdaniu z działalności jednostki.

Głównym źródłem informacji na temat zdolności do kontynuowania działalności gospodarczej jest informacja dodatkowa stanowiąca obligatoryjny element rocznego sprawozdania finansowego. Informacja dodatkowa składa się z dwóch elementów:

- wprowadzenia do sprawozdania finansowego, oraz
- dodatkowych informacji i objaśnień.

We wprowadzeniu do sprawozdania finansowego (pkt. 5) należy wskazać, czy sprawozdanie finansowe zostało sporządzone przy założeniu kontynuowania działalności gospodarczej przez jednostkę w dającej się przewidzieć przyszłości oraz czy nie istnieją okoliczności wskazujące na zagrożenie kontynuowania przez nią działalności.

Zgodnie z tym zapisem jednostka jest zobowiązana do wyraźnego zadeklarowania swojej zdolności do kontynuowania działalności. Ustalając tę zdolność, jednostka powinna uwzględnić wszystkie informacje dotyczące dającej się przewidzieć przyszłości, co powinno być poprzedzone szczegółową analizą stanu prawnego i ekonomiczno-finansowego. Jednostka może zakładać kontynuowanie działalności w przypadku występowania takich zagrożeń, jak toczące się przeciw niej procesy sądowe, niewypłacalność głównych odbiorców czy też zapowiedzi zaprzestania przez bank udzielania kredytów. Wówczas jednakże powinna przedstawić wyjaśnienia na ten temat.

W dodatkowych informacjach i objaśnieniach do sprawozdania finansowego (pkt. 8) należy, w przypadku występowania niepewności co do możliwości kontynuowania działalności, przedstawić opis tych niepewności oraz stwierdzenie, że taka niepewność występuje. Ponadto należy wskazać, czy sprawozdanie finansowe zawiera korek-

ty z tym związane. Informacja powinna zawierać również opis podejmowanych bądź planowanych przez jednostkę działań mających na celu eliminację niepewności. Zgodnie z tym zapisem szerszego rozwinięcia wymagają przesłanki stwarzające powyższe zagrożenie dla możliwości kontynuowania działalności przez jednostkę oraz podjęte lub w toku działania, służące zapobieżeniu skutkom, które może spowodować wystąpienie takich zagrożeń w przyszłości. Dodatkowo (pkt. 9) należy ujawnić wszystkie informacje, które mogłyby w istotny sposób wpłynąć na ocenę sytuacji majątkowej, finansowej oraz wyniku finansowego jednostki. Nie wszystkie bowiem zdarzenia dotyczące działalności jednostki znajdują swoje wartościowe odzwierciedlenie w poszczególnych elementach sprawozdania finansowego. Chodzi tu zwłaszcza o takie zdarzenia, które mogą w istotny sposób wpłynąć na ocenę przyszłej sytuacji finansowej i majątkowej jednostki.

Jednostka jest ponadto zobowiązana do przedstawienia informacji o przychodach, kosztach i wynikach działalności zaniechanej w roku obrotowym lub przewidzianej do zaniechania w roku następnym. Jako działalność w trakcie zaniechania traktuje się część działalności, która została zbyta lub jest przeznaczona do sprzedaży, przy czym:

- stanowi ona odrębną, ważną dziedzinę działalności lub geograficzny obszar działalności jednostki,
- jest częścią pojedynczego, skoordynowanego planu zbycia tej dziedziny lub obszaru działalności.

Ujawnianie w sprawozdaniu finansowym informacji na temat działalności zaniechanej nakazuje także Międzynarodowy Standard Sprawozdawczości Finansowej nr 5 „Aktywa trwale przeznaczone do sprzedaży oraz działalność zaniechana”. Zgodnie z pkt. 30 tego standardu jednostka gospodarcza powinna prezentować i ujawniać informacje, które umożliwiają użytkownikom sprawozdań finansowych ocenę finansowych skutków zaniechanej działalności⁹. Dzięki temu analiza dodatkowych informacji i objaśnień umożliwia ocenę skutków finansowych podjętych lub zamierzonych przez jednostkę decyzji.

Zgodnie z art. 49 ust. 2 ustawy o rachunkowości sprawozdanie z działalności jednostki powinno obejmować istotne informacje o sytuacji majątkowej i sytuacji finansowej, w tym ocenę uzyskiwa-

⁹ Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2007, s. 289-312.

nych efektów oraz wskazanie czynników ryzyka i opis zagrożeń. W szczególności sprawozdanie to powinno ujawnić m.in. informacje o:

1. zdarzeniach istotnie wpływających na działalność jednostki, jakie nastąpiły w roku obrotowym, a także po jego zakończeniu, do dnia zatwierdzenia sprawozdania finansowego,
2. przewidywanym rozwoju jednostki,
3. ważniejszych osiągnięciach w dziedzinie badań i rozwoju,
4. aktualnej i przewidywanej sytuacji finansowej,
5. instrumentach finansowych w zakresie:
 - ryzyka: zmiany cen, kredytowego, istotnych zakłóceń przepływów środków pieniężnych oraz utraty płynności finansowej, na jakie narażona jest jednostka,
 - przyjętych przez jednostkę celach i metodach zarządzania ryzykiem finansowym, łącznie z metodami zabezpieczenia istotnych rodzajów planowanych transakcji, dla których stosowana jest rachunkowość zabezpieczeń.

Sprawozdanie z działalności jednostki, dołączane do rocznego sprawozdania finansowego, służy dwóm celom:

- rozliczeniu się zarządu jednostki przed właścicielami z gospodarki powierzonymi mu środkami oraz naświetleniu i wyjaśnieniu istotnych elementów działalności gospodarczej a także sytuacji finansowej i majątkowej jednostki,
- przedstawieniu dalszych perspektyw rozwoju jednostki ze wskazaniem na zamierzenia, jakie mają być zrealizowane w następnym roku, przy uwzględnieniu, że na działalność i sytuację jednostki może wpłynąć także ryzyko oraz zagrożenie o charakterze gospodarczym, technicznym, prawnym, politycznym.

Informacje w tym zakresie mają istotne znaczenie dla oceny zdolności jednostki do kontynuowania przez nią działalności w przyszłości.

Skutkiem braku zasadności założenia kontynuacji działalności jest odpowiednia wycena aktywów jednostki, co reguluje art. 29 ust. 1 ustawy o rachunkowości. W takiej sytuacji wycena aktywów następuje po cenach sprzedaży netto moż-

liwych do uzyskania, nie wyższych od cen ich nabycia albo kosztów wytworzenia, pomniejszych o dotychczasowe odpisy amortyzacyjne lub umorzeniowe, a także odpisy z tytułu trwałej utraty wartości. W takim przypadku jednostka jest ponadto zobowiązana utworzyć rezerwę na przewidywane dodatkowe koszty i straty spowodowane zaniechaniem lub utratą zdolności do kontynuowania działalności. Przykładem mogą być tu rezerwy na odpisy dla pracowników.

Wycena aktywów po cenach sprzedaży netto i utworzenie rezerw następuje w szczególności (art. 29 ust. 2 ustawy o rachunkowości):

- w przeddzień postawienia jednostki w stan likwidacji (jeśli nie jest ona spowodowana prywatyzacją przedsiębiorstwa państwowego) lub w stan upadłości,
- na koniec roku obrotowego, jeśli na dzień zatwierdzenia sprawozdania finansowego za dany rok obrotowy jednostka nie będzie kontynuowała działalności,
- na koniec roku obrotowego przypadającego w czasie trwania postępowania likwidacyjnego lub upadłościowego,
- w przeddzień przekazania, podziału lub sprzedaży jednostki, jeżeli odpowiednia umowa nie przewiduje przyjęcia za podstawę rozliczeń wartości majątku ustalonej przy założeniu, że działalność gospodarcza będzie przez jednostkę kontynuowana.

Różnica powstała jako skutek wyceny aktywów rzeczowych według cen, sprzedaży netto a nie według cen nabycia lub kosztów wytworzenia jest odnoszone na kapitał z aktualizacji wyceny.

Należy nadmienić, że zgodnie z art. 29 ust. 3 ustawy o rachunkowości wszczęcie postępowania naprawczego lub zmiana formy prawnej jednostki nie stanowi przeszkody do uznania, że działalność będzie kontynuowana, jeżeli odpowiednia umowa nie przewiduje obniżenia wartości wykazywanych w bilansie aktywów i pasywów.

Z punktu widzenia oceny bieżącej oraz przewidywania przyszłej sytuacji finansowej jednostki gospodarczej ważna jest prezentacja informacji dotyczących działalności zaprzestanej i kontynuowanej, co wskazuje art. 47 ust. 3 ustawy o rachunkowości. W sytuacji gdy jednostka przewiduje zaprzestanie prowadzenia określonego rodzaju działalności mającego wpływ na przychody i koszty przyszłych okresów sprawozdawczych (przy zachowaniu zasady kontynuacji), odpowiednie przychody i kosz-

ty z nimi związane należy wykazywać odrębnie od przychodów i kosztów działalności kontynuowanej. Takie rozwiązanie umożliwia ocenę wpływu ograniczenia zakresu działalności na bieżące i przyszłe przychody i koszty, a w konsekwencji i na wyniki finansowe bieżącego roku obrotowego i przewidywane w następnych latach obrotowych. Są to informacje szczególnie przydatne w perspektywnej ocenie rezultatów działalności jednostki gospodarczej.

5. Zakończenie

Rachunkowość jest najważniejszym elementem systemu informacyjnego jednostki gospodarczej, generującym informacje na potrzeby oceny sytuacji finansowej, sytuacji majątkowej i osiągniętych wyników oraz podejmowania racjonalnych decyzji ekonomicznych. Współczesna rachunkowość jest ukierunkowana nie tylko na dostarczanie informacji retrospektywnych, ukazujących rezultaty działalności jednostki z przeszłości, ale także informacje prospektywnych, dotyczących przyszłych zamierzeń. W ten sposób rachunkowość pełni ważną funkcję informacyjną, zarówno potwierdzającą jak i pragmatyczną.

Rachunkowość może pełnić aktywną rolę w procesie zarządzania ryzykiem działalności przedsiębiorstwa i zabezpieczenia przed utratą zdolności do kontynuowania działalności w przyszłości. Informacje tworzone w rachunkowości umożliwiają ocenę poziomu ryzyka towarzyszącego prowadzonej działalności oraz identyfikację symptomów zagrożeń dla kontynuowania działalności. Kierownik jednostki

gospodarczej ma obowiązek ujawniać w sprawozdaniu finansowym wszelkie informacje na temat zagrożeń i ryzyka związanego z jej funkcjonowaniem w przyszłości. Ponadto w rachunkowości stosuje się różne instrumenty zabezpieczające przed ryzykiem działalności i utratą zdolności do jej kontynuowania. W ten sposób rachunkowość pełni także ważną funkcję prewencyjną.

Literatura

1. Appenzaller D., Mikro- i makroekonomiczne przyczyny upadłości przedsiębiorstw w Polsce, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1998 nr 3 i 4.
2. Hołda A., J. Pocięcha, Rewizja finansowa, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2004.
3. Hołda A., Zasada kontynuacji działalności i prognozowanie upadłości w polskich realiach gospodarczych, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2006.
4. Kabarski P., Podmioty objęte ustawą, w: Komentarz do ustawy o rachunkowości, Rachunkowość. MSR/MSSF. Podatki. red. A. Jarugowa, T. Martyniuk. ODDK, Gdańsk 2005.
5. Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2007.
6. Nowak E., Zdolność jednostki gospodarczej do kontynuowania działalności w świetle norm rachunkowości, „Barometr Regionalny” 2005 nr 1.
7. Pałczyńska-Gościński R., Ocena przedsiębiorstwa w aspekcie kontynuacji działania, „Monitor Rachunkowości i Finansów” 2001 nr 3(27).